

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ СОЦІАЛЬНО-ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ В УКРАЇНІ

Ключові слова: фармацевтичне забезпечення, сільська місцевість, аптечний заклад, лікарські засоби, сучасні тенденції, доступність

На сьогодні основним показником ефективного функціонування фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я більшості країн світу є забезпечення соціального та економічного добробуту населення. З огляду на статистичні дані щодо розподілу населення країни на міське та сільське, системою фармацевтичного забезпечення для кожної із зазначених категорій визначаються певні особливості, які потребують якісно нових підходів з урахуванням соціальної спрямованості фармацевтичного сектора. У першу чергу, такий підхід стосується дослідження структури та динаміки розвитку аптечних закладів, зокрема у сільській місцевості, з подальшим визначенням перспективних напрямів їх реформування [1].

Як свідчать статистичні дані розподілу населення України, майже третину (близько 31%) становить сільське населення [2]. З огляду на зазначене, аналіз останніх наукових досліджень і публікацій дав змогу сформулювати сучасні проблеми у фармацевтичному забезпеченні сільського населення України, а саме:

- наявність соціально-демографічних диспропорцій в окремих регіонах України;
- підвищення несприятливих демографічних показників, які визначають показники здоров'я населення, зокрема тенденція старіння населення;
- відсутність рівноправного доступу до лікарських засобів (ЛЗ) міського та сільського населення;
- недостатня забезпеченість населення аптечними закладами в сільській місцевості та їх відсутність у віддалених сільських територіях.

Враховуючи вищезазначене, **метою** нашого дослідження був аналіз основних тенденцій соціально-ефективної організації фармацевтичного забезпечення населення сільської місцевості в Україні.

Відповідно до визначеної мети нами сформульовано основні завдання дослідження, які полягають у наступному:

- здійснення аналізу загальної кількості зареєстрованих ЛЗ в Україні за період 2012–2014 рр. з подальшим визначенням співвідношення вітчизняних та імпортованих ЛЗ;
- визначення структури та навантаження аптечних закладів України з урахуванням адміністративно-територіального розподілу населення;
- здійснення розрахунку показників темпів росту кількості аптечних закладів та їх структурних підрозділів, що характеризують сучасний стан фармацевтичного забезпечення сільських жителів України;
- визначення основних тенденцій розвитку аптечної мережі в сільській місцевості України.

Матеріали та методи дослідження

Під час проведення дослідження використано методи порівняльного аналізу, інформаційно-аналітичний, статистичний, а також графічний метод для наочного представлення результатів. Об'єктами дослідження були статистичні дані щодо адміністра-

тивно-територіального розподілу закладів охорони здоров'я в Україні, а також дані Державного реєстру ЛЗ.

Результати дослідження та обговорення

Відповідно до завдань дослідження, на першому етапі роботи нами проведено структурний аналіз зареєстрованих в Україні ЛЗ за період 2012–2014 рр. (рис. 1).

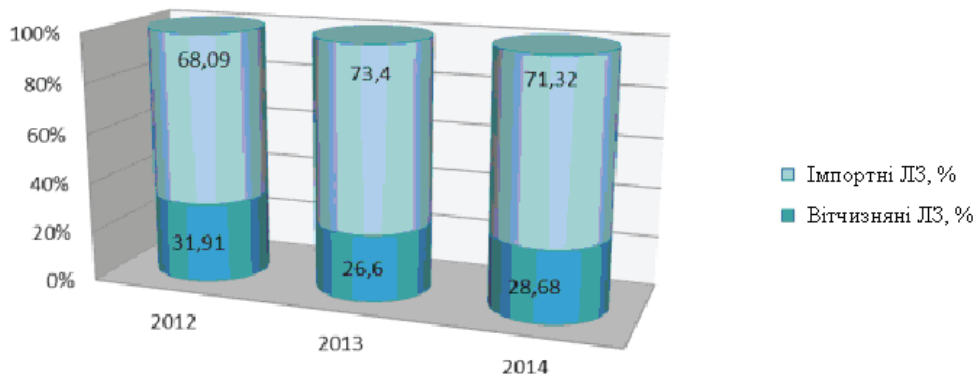

Рис. 1. Структура зареєстрованих лікарських засобів за 2012–2014 рр.

Як свідчать результати дослідження структури зареєстрованих ЛЗ, частка вітчизняних ліків у 2012 р. становила майже 32%. Разом з тим, вказаний показник у 2013 р. знизився до 27% з незначним його покращенням (до 29%) у 2014 р. Станом на січень 2014 р. Державний реєстр ЛЗ України містив 12 900 торговельних найменувань ліків, з яких 3 700 найменувань ЛЗ вітчизняного виробництва, та 9 200 найменувань ЛЗ іноземного виробництва. Необхідно зазначити, що частка ЛЗ імпортного виробництва становила майже 2/3 від загальної кількості зареєстрованих в Україні ЛЗ і, як видно з рис. 1, свого максимуму вказаний показник досяг у 2013 р. (73%) із незначним зниженням (до 71%) у 2014 р.

Таким чином, зазначені результати свідчать, що загальний асортимент ЛЗ, у тому числі ліків, які закупаються за бюджетні кошти, характеризується високою імпортозалежністю, що, на нашу думку, необхідно оцінити як вкрай негативну тенденцію розвитку системи фармацевтичного забезпечення населення України.

Необхідно зазначити, що на сьогодні забезпечення населення ЛЗ в Україні здійснюють 16,3 тис. аптек та понад 5 тис. аптечних пунктів. Переважну кількість аптечних закладів, де саме 60% становлять аптеки, розташовано у містах [3, 4]. Тому наступним етапом наших досліджень було виконання аналізу структури аптечної мережі у міській та сільській місцевості за 2012–2014 рр.

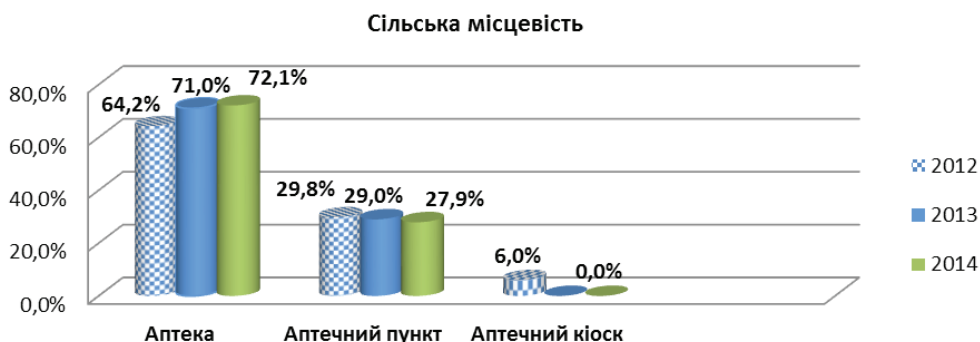

Рис. 2. Аналіз структури аптечної мережі у сільській місцевості у 2012–2014 рр.

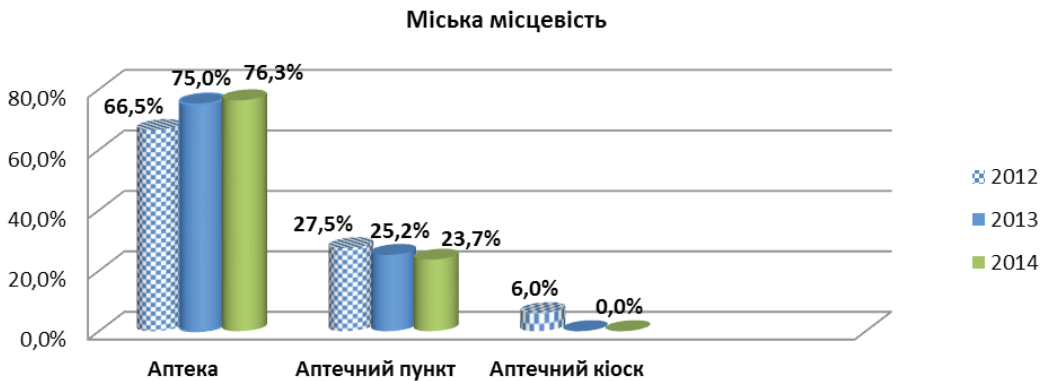

Рис. 3. Аналіз структури аптечної мережі у міській місцевості у 2012–2014 рр.

Відповідно до представлених результатів встановлено, що у структурі аптечної мережі у *сільській місцевості* превалюють аптеки, частка яких коливається від 64,2% у 2012 р. до 72,1% у 2014 р., що є, на нашу думку, позитивною тенденцією. Як видно з рис. 2, частка аптечних пунктів у сільській місцевості незначно скорочується з кожним роком у середньому на 1%, що зменшує фізичну доступність фармацевтичної допомоги для сільського населення (рис. 2).

У структурі аптечної мережі *міської місцевості* частка аптек коливається від 66,5% у 2012 р. до 76,3% у 2014 р., а саме зростає на 9,8% та перевищує питому вагу аптек у сільській місцевості на 2%. Стосовно аптечних пунктів необхідно зазначити, що частка їх у міській місцевості має тенденцію до зменшення – у середньому на 2% щорічно (рис. 3).

Частка аптечних кіосків як у міській, так і у сільській місцевості становила 6% у 2012 р. Враховуючи зміни в ліцензійних умовах, прийнятих у 2013 р., аптечні кіоски незалежно від місця їх розташування було ліквідовано без впровадження альтернативних організаційних форм забезпечення аптечних закладів у сільській місцевості, що сприяло зниженню доступності фармацевтичного забезпечення сільського населення за територіальною ознакою.

Наступним етапом нашого дослідження став аналіз кількісних показників аптечних закладів та їхніх структурних підрозділів у різних адміністративно-територіальних одиницях (місто, село, селище міського типу). З урахуванням даних абсолютних показників кількості аптечних закладів, проаналізовано структуру аптечної мережі за період 2011–2014 рр. Розраховано показники темпів росту (Тр.) кількості аптечних закладів та їхніх структурних підрозділів з використанням формули:

$$\text{Тр.} = \frac{\text{Показник поточного року}}{\text{Показник попереднього року}} \cdot 100\%$$

Результати аналізу структури і темпів росту аптечних закладів та їхніх структурних підрозділів подано в таблиці .

Показники розвитку аптечної мережі

Кількість міських аптечних закладів										
Роки	Аптеки			Аптечні пункти			Аптечні кіоски			Разом (100%)
	абс.	%	Тр.	абс.	%	Тр.	абс.	%	Тр.	
2011	12 715	58,67	–	5 250	24,23	–	3706	17,10	–	21 671
2012	8 738	66,54	68,72	3 607	27,47	68,70	786	5,99	21,20	13 131
2013	10 920	74,76	124,97	3 687	25,24	102,23	–	–	–	14 607
2014	12 232	76,34	112,01	3 792	23,66	102,85	–	–	–	16 300
Кількість сільських аптечних закладів										
Роки	Аптеки			Аптечні пункти			Аптечні кіоски			Разом (100%)
	абс.	%	Тр.	абс.	%	Тр.	абс.	%	Тр.	
2011	1 192	43,28	–	637	23,12	–	925	33,59	–	2 754
2012	1 898	67,93	159,23	741	26,52	116,32	155	5,56	4,77	2 794
2013	2 108	75,69	107,66	677	23,23	104,48	–	–	–	2 785
2014	1 958	75,13	103,16	648	24,87	87,45	–	–	–	2 606
Кількість аптечних закладів, які розташовані у селищах міського типу										
Роки	Аптеки			Аптечні пункти			Аптечні кіоски			Разом (100%)
	абс.	%	Тр.	абс.	%	Тр.	абс.	%	Тр.	
2012	1 388	59,77	–	783	33,72	–	151	6,51	–	2 322
2013	1 797	68,33	112,26	833	31,67	102,71	–	–	–	2 630
2014	1 615	66,57	116,35	811	33,43	103,56	–	–	–	2 426

Виходячи з отриманих даних, встановлено, що максимальний показник темпу росту аптек продемонстровано у *сільській місцевості* у 2012 р. на рівні 159,23%. Стосовно мінімального показника темпу росту встановлено, що він характерний для розташованих у міській місцевості *аптечних пунктів* у 2012 р. на рівні 68,70%. Аналізуючи динаміку розвитку мережі *аптечних закладів*, розташованих у селищах міського типу, спостерігаємо стабільність показників темпів росту: для аптек середній показник становить 114%, для аптечних пунктів – 103%.

Як свідчать дані таблиці, загальна кількість аптек у *міській місцевості* у 2014 р. збільшилася на 16,90% порівняно з 2013 р., відповідно у *сільській місцевості* за вказаний період кількість аптечних закладів зменшилася на 4,8%. З огляду на зазначене, темпи росту кількості аптек у *сільській місцевості* мають тенденції до зменшення, а кількість аптечних пунктів скорочується (темп росту у 2014 р. порівняно з 2013 р. становив 87,45%), що свідчить про недосконалість організації фармацевтичного забезпечення у *сільській місцевості*, а саме неможливість забезпечення належним чином асортименту ЛЗ та отримання на належному рівні фармацевтичної допомоги сільським населенням.

На наступному етапі роботи нами визначено показники навантаження населення на один аптечний заклад за територіальною ознакою та встановлено, що у середньому по Україні зазначений показник становить 3,3 тис. осіб, при цьому у *міській місцевості* навантаження населення на аптечний заклад становить 1,81 тис. осіб, а у *сільській місцевості* – 3,78 тис. осіб, що майже у 2 рази вище, ніж у містах.

Отримані показники навантаження, що значно різняться у міській та сільській місцевості, зумовили наступний етап нашого дослідження, а саме аналіз розподілу аптечних закладів за формою власності, результати якого наведено на рис. 4.

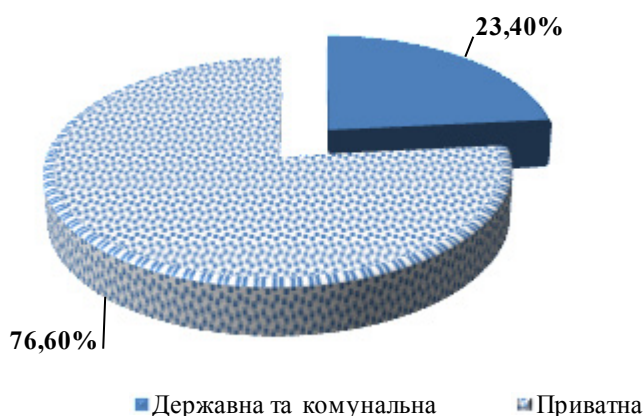

Рис. 4. Розподіл аптечних закладів України за формою власності

Як свідчать дані, наведені на рис. 4, аптечні заклади державної та комунальної форми власності становлять 23,40% від загальної кількості аптек в Україні. Відповідно 76,60% становлять аптечні заклади приватної форми власності, які здебільшого розташовані у міській місцевості (понад 60% від загальної кількості аптек приватної форми власності). Така тенденція, на нашу думку, свідчить про низьку економічну ефективність роботи сільських аптечних закладів.

З огляду на правові норми вітчизняного законодавства, у разі відсутності аптечних закладів у населеному пункті з населенням 300 осіб і більше, в яких відсутня можливість надання безоплатної первинної медичної або медико-санітарної допомоги у сільській місцевості, реалізацію ЛЗ населенню можуть здійснювати відповідні працівники фельдшерсько-акушерського пункту (ФАП) на підставі договірних відносин із уже працюючими в інших населених пунктах аптечними закладами [7]. Тому, аналіз соціально-економічної складової сучасної практики відпуску ЛЗ у ФАП, є, на нашу думку, перспективним напрямом дослідження.

Заключним етапом нашої роботи стало визначення основних тенденцій удосконалення розвитку соціально-ефективної організації фармацевтичного забезпечення населення в сільській місцевості України, до яких віднесено:

- доцільність використання потенціалу міських аптек для створення нових аптечних закладів у сільській місцевості;
- удосконалення розподілу аптечних закладів за адміністративно-територіальною ознакою з урахуванням загальної кількості та щільності населення;
- пошук нових логістичних рішень для відпуску ЛЗ сільському населенню аптеками та їхніми структурними підрозділами, які розташовані в районних центрах;
- впровадження різних організаційних форм фармацевтичного забезпечення населення у сільській місцевості (ФАП та ін.);
- впровадження механізмів додаткового фінансування сільських аптечних закладів як на державному, так і на регіональному рівні.

Висновки

1. Проаналізовано кількісні показники зареєстрованих ЛЗ в Україні у період з 2012 р. по 2014 р. та встановлено, що частка ЛЗ імпортного виробництва становить майже 2/3 від загальної кількості зареєстрованих в Україні ЛЗ, що призводить до значної імпортозалежності системи фармацевтичного забезпечення населення.

2. Проаналізовано структуру міських і сільських аптечних закладів та встановлено, що у сільській місцевості превалюють аптеки, частка яких коливається від 64,2% у

2012 р. до 72,1% у 2014 р., що позитивно впливає на організацію та розвиток фармацевтичного забезпечення населення.

3. Розраховано показники темпів росту кількості аптечних закладів та їхніх структурних підрозділів в Україні та встановлено, що динаміка кількості аптек та аптечних пунктів у сільській місцевості має тенденції до зниження, що негативно впливає на рівень фізичної доступності ЛЗ для сільського населення.

4. Сформульовано сучасні тенденції організації фармацевтичного забезпечення в сільській місцевості, які полягають у необхідності впровадження альтернативних форм фармацевтичного забезпечення сільського населення, пошуку нових логістичних рішень та більш повному використанню потенціалу міських аптечних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Немченко А. С., Котвицька А. А. Оцінка соціальних аспектів організації лікарського забезпечення населення згідно міжнародних норм та стандартів // Фармац. журн. – 2007. – № 5. – С. 11–19.
2. Дудка В. Державне фінансування системи охорони здоров'я 2008–2012 // Українська правда. – 2012 р. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/rus/columns>
3. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2013 рік / За ред. О. С. Мусія. – К., 2014. – 438 с.
4. Котвицька А. А., Ходаковская В. П., Суриков А. А. Исследование фармацевтического обеспечения населения в Украине и странах Европейского союза // Modern problems and prospects of Clinical Medicine, Healthcare and Pharmacy development [Monograph]. – Opolе: Publishing House WSZiA, 2014. – С. 154–162.
5. Медико-демографічна ситуація та організація медичної допомоги населенню у 2010–2014 рр.: Статистично-аналітичний довідник. – К.: МОЗ України, 2014. – С. 14–15.
6. Котвицька А. А., Кубарєва І. В., Демянік К. О. Порівняльний аналіз сучасного стану фармацевтичного забезпечення міського та сільського населення України // Фармац. часопис. – 2014. – № 4. – С. 86–91.
7. Закон України «Про внесення змін до наказу МОЗ України від 04 листопада 2011 року № 755. Положення про фельдшерсько-акушерський/фельдшерський пункт» № 813 від 17.10.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.ua>

Надійшла до редакції 29. 04. 2015.

І. В. Кубарєва, К. О. Демянік
Національний фармацевтичний університет, г. Харків

АНАЛИЗ СОВРЕМЕННЫХ ТЕНДЕНЦИЙ СОЦИАЛЬНО-ЭФФЕКТИВНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ В УКРАИНЕ

Ключевые слова: фармацевтическое обеспечение, сельская местность, аптечное учреждение, лекарственные средства, современные тенденции, доступность

А Н Н О Т А Ц И Я

В Украине система фармацевтического обеспечения в сельской местности, население которой составляет около 31% в общей структуре населения страны, требует качественно новых подходов с учетом социальной направленности фармацевтического сектора. В первую очередь, данный подход касается исследования структуры и динамики развития аптечных учреждений сельской местности с последующим определением перспективных направлений их реформирования.

С целью исследования основных тенденций социально-экономической организации фармацевтического обеспечения населения, проживающего в сельской местности, нами проанализировано общее количество зарегистрированных лекарственных средств в Украине за период 2012–2014 гг., с последующим определением соотношения отечественных и импортных ЛС.

В ходе исследования использованы методы сравнительного анализа с использованием статистических данных структуры аптечных учреждений Украины с учетом административно-территориального распределения населения. Установлено, что с учетом превалирования аптек в сельской местности, доля которых колеблется от 64,2% в 2012 г. до 72,1% в 2014 г., количество аптечных пунктов сокращается, что снижает физическую доступность населения к лекарственным средствам.

Проведен сравнительный анализ показателей темпов роста количества аптечных учреждений и их структурных подразделений в городской и сельской местности, которые характеризуют современное состояние фармацевтического обеспечения сельских жителей Украины.

Обоснованы современные тенденции повышения социально-экономической эффективности организации развития аптечных учреждений в сельской местности Украины, которые предусматривают необходимость поиска новых логистических решений, а также внедрения новых организационных форм фармацевтического обеспечения населения сельской местности.

I. V. Kubareva, K. O. Demianik
National University of Pharmacy, Kharkiv

THE ANALYSIS MODERN TRENDS OF SOCIAL AND EFFECTIVE ORGANIZATION OF PHARMACEUTICAL PROVISION TO RURAL POPULATION IN UKRAINE

Key words: pharmaceutical provision, rural area, pharmacy institution, medicines, current trends; availability

ABSTRACT

In Ukraine, the pharmaceutical provision of the rural population, which is about 31% in the total population of the country, requires a qualitatively new approaches taking into account the social orientation of the pharmaceutical sector. First of all, this approach concerns the study of the structure and dynamics of pharmaceutical institutions in rural areas, followed by determination of perspective directions of reform.

In order to study the main social trends and economic organization of the pharmaceutical provision to the population, who living in rural areas, we performed a comparative analysis of the total number of registered drugs in Ukraine for the period 2012–2014, followed by determining the ratio of domestic and foreign drugs.

The study used the methods of comparative analysis using the statistical structure of pharmaceutical institutions in Ukraine according to the administrative and territorial distribution of the population. It was found that, given the prevalence of pharmacies in rural areas, the proportion ranges from 64.2% in 2012 to 72.1% in 2014, the number of pharmaceutical points, which reduces the physical accessibility to pharmaceutical institutions and inability to provide evidence of population should range of drugs.

A comparative analysis of growth rates the number of pharmacies, as well as structural units in urban and rural areas characterize the current state of the pharmaceutical provision in rural areas of Ukraine.

Proved modern trends of increase the socio-economic efficiency the organization of pharmaceutical institutions in rural areas of Ukraine which determine necessity to search a new logistics solutions as well as implementation of new forms of the organization pharmaceutical provision of the rural population.

Електронна адреса для листування з авторами: socpharm@nuph.edu.ua